

OP PAD MET SERGEANT GILBERT

± 2,6 km

EEN WANDELING
LANGS BUNKERS
EN LOOPGRAVEN

BUNKERWANDELING

LEGENDE

- ✕ Stopplaats / opdracht
- Loopgraven
- Bunkers
- Straten
- Waterwegen
- Sas 4 toren

VOOR DE OUDERS

Op 10 mei 1940 gebeurde waar men al enige tijd voor had gevreesd: België werd meegesleurd in een genadeloze oorlog. Er was een plan, er waren bondgenoten en er was hoop. Dessel en de Kempische kanalen zouden een belangrijke rol spelen in dat plan.

De geschiedenis heeft ons geleerd dat de Duitse inval niet te stoppen was. Toch verdient de strijd aan de Kempische kanalen een bijzondere vermelding.

Deze wandeling neemt mensen mee in het verhaal van Gilbert; een Belgische Sergeant die deelnam aan de strijd aan de Desselse bunkers en kanalen. Op geen enkel moment is het de bedoeling om oorlogssituaties te romantiseren of te verheerlijken. Het is ons opzet om, zoals de bunkers dit al meer dan 80 jaar doen, deze bijzondere geschiedenis naar volgende generaties over te dragen.

VOOR DE KINDEREN

Heb jij je ooit afgevraagd waarom er langs de kanalen zoveel bunkers staan? Weet jij hoe het leven van een soldaat er tijdens de Tweede Wereldoorlog uitzag? Zou jij een goede soldaat zijn geweest?

Stap mee in het waargebeurde verhaal van Sergeant Gilbert. Speel, beleef en ervaar hoe hij hier meer dan 80 jaar geleden de start van de Tweede Wereldoorlog heeft beleefd.

VRAGEN VOOR ONDERWEG

WAT WEET JIJ OVER JOUW EIGEN FAMILIEGESCHIEDENIS?

Tijdens de wandeling kan je de volgende vragen aan mekaar stellen.
Misschien ontdek je zo wel bijzondere zaken over je eigen familie of kan je later verder op zoek gaan naar meer informatie.

Heeft onze familie altijd in België gewoond?

.....

Zijn er familieleden die soldaat waren tijdens één van de wereldoorlogen?
Hebben ze het overleefd?

.....

Hebben wij thuis of binnen de familie nog voorwerpen en foto's uit de periode van de oorlogen?

.....

Zijn er anekdotes uit de oorlogsjaren over onze familie?

.....

Wie staat er op de oudste foto die we in een familiealbum hebben? In welke periode werd de foto genomen?

.....

Staat er iemand die wij kennen of gekend hebben, vermeld op een monument?

.....

HOE START JE DE WANDELING?

De wandeling start aan de Sas4-Toren in Dessel. In de toren staat een kijkkast met daarin authentieke voorwerpen van een Belgische soldaat omstreeks 1940. Doorheen de wandeling komen de voorwerpen als een rode draad in het verhaal terug. Je zal onderweg enkele bunkers zien en 3 soorten loopgraven tegenkomen.

Sergeant Gilbert is langsheen de wandelroute terug te vinden en toont je zo de weg. In het boekje kan je opdrachten of informatie terugvinden.

Smartphone bij de hand? Dan geniet je van extra toelichting bij deze wandeling, met de gratis ErfgoedApp!

Download de ErfgoedApp via Apple App Store of Google Play store.

Open de app, klik op het kompassymbool en download het aanbod 'Bunkerwandeling in Dessel'.

Open het scanvenster en scan de objecten in het boekje voor meer uitleg!

Vlaanderen
verbeelding werkt

BATTLE FOR THE LOCKS

www.battleforthelocks.be

Langsheen de Kempische kanalen werd tijdens de Tweede Wereldoorlog hevig gevochten. Op de website Battle for the Locks vind je meer informatie en verhalen terug. Na je wandeling zeker een bezoekje waard.

OVERZICHT VAN DE VOORWERPEN

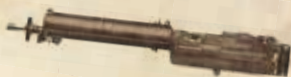
schuitje

broodzak en
gamel

duivenmand
en koker

Maxim mitrailleur

handgranaatluik

infanterieschep

Duitse helm

gasmasker

Foto van Gilbert in zijn militair uniform. (Archief familie Furniere.)

WIE BEN IK?

Ik ben Sergeant **GILBERT FURNIERE**

Op 6 augustus 1917 werd ik geboren in het mooie Anzegem in West-Vlaanderen. Ik ben 22 jaar en het is de eerste keer dat ik zo ver weg ben van thuis. Mijn hobby is schilderen en ik mag zeggen dat ik best wel mooie schilderijen kan maken. Maar daar ben ik natuurlijk niet voor naar Dessel gekomen.

Het Belgisch leger heeft hier bunkers gebouwd en loopgraven uitgegraven. Die bunkers zijn wel erg knap gebouwd en uitgerust met zware geweren. Daar was een goede reden voor: een buurland dreigde binnen te vallen! Ik kreeg hier een belangrijke taak en dat is het verkennen van de omgeving in de richting van de Nederlandse grens. Ook moeten wij de bruggen over het kanaal vernietigen als de vijand die probeert over te steken.

De groep waartoe ik behoor is het Stafcompagnie Verkenningsspeloton van het 9de Linieregiment.

Wij hopen de vijand eventjes tegen te houden en tijd te winnen zodat bevriende landen als Frankrijk ons kunnen komen helpen.

Waar ik echt op hoop is dat de oorlog nooit zal uitbreken.

X OPDRACHT 1

Vul jouw eigen militair zakboekje in. Je vindt het op de volgende pagina.

Tip: gebruik de picknickbanken aan de Sas4-Toren om de opdracht in te vullen.

MIJN MILITAIR ZAKBOEKJE

LIVRET MILITAIRE

Naam en voornaam:

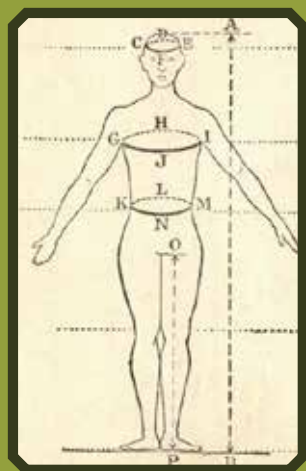
Geboren te op

Graad en stand: leerkracht/ leerling

Klasnummer:

Beroep of hobby:

Mijn Persoonsbeschrijving

Grootte

Kleur ogen

Kleur haren

Schoenmaat

DE MOBILISATIE

Eigenlijk heb ik er niet voor gekozen om soldaat te zijn!

In de tijd vóór de Tweede Wereldoorlog bestond er militaire dienstplicht voor alle mannen. Meestal duurde een dienstplicht 1 jaar. Na dat jaar was je een reserve-soldaat en kon je, wanneer dat nodig zou zijn, terug naar het leger geroepen worden om te helpen.

Er werd hard getraind, vooral door te marcheren, wat erg vermoeiend was. Kilometers stappen met een wapen, rugzak en een broodzak; dat had ik op school niet geleerd. Toen de oorlog begon, moesten al die reserve-soldaten zich aanmelden. Dit noemde men de mobilisatie. Ik had geen keuze en moest mijn dorp, familie en vrienden achterlaten en terug naar het leger gaan.

Via de radio en door het uithangen van affiches werd de mobilisatie aangekondigd. Zo wist je dus of je terug naar het leger moest om het land te helpen verdedigen of niet.

(Archief Luc Van de Sijpe.)

DE SOLDATENTEST

X OPDRACHT 2

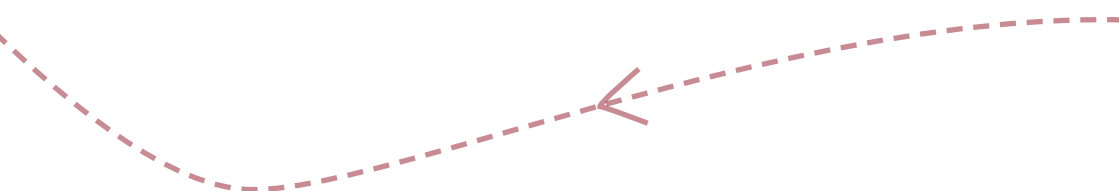
Zou jij een goede soldaat kunnen worden?
Probeer de volgende opdrachten uit te voeren.

Vouw je handen alsof je een verrekijsker vasthebt. Spot nu zo snel mogelijk 3 eikels, 2 even lange takken en 3 stenen.

Wie is het snelst?

De vijand komt er aan. Je krijgt 2 minuten tijd om je te verstoppen. Gebruik bladeren en takken om je te camoufleren en verberg je.

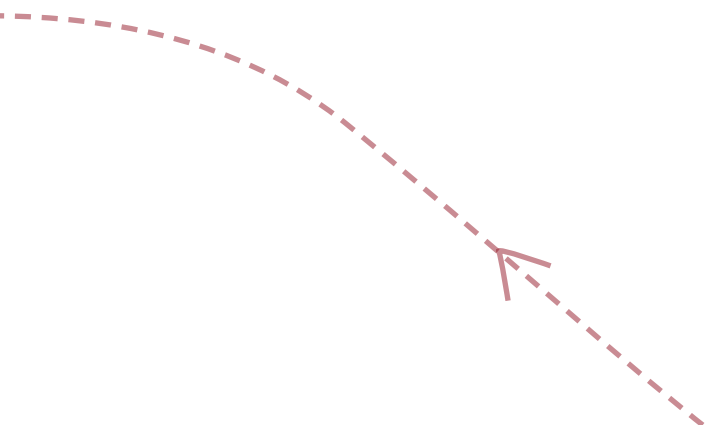
Kunnen ze je vinden?

*Koning Leopold III bracht een bezoek aan de soldaten die hier verbleven. Hij kwam controleren of de soldaten wel klaar waren voor wat komen zou.
(MAJEWSKI, D., Vergeten monolieten, Mol, 2014.)*

Hier kan je een tekening maken over het avontuur dat Gilbert in Dessel heeft beleefd.

HET LEVEN VAN EEN SOLDAAT

Wij, soldaten, logeerden in het ganse land bij mensen thuis, in kazernes en forten. Eten werd vaak door de gezinnen waar we logeerden voorzien. Soms was het echter een veldkeuken waar het eten werd gemaakt. Dan bracht men met paard en kar het eten in grote ketels en aten we uit een gamel.

Wij sliepen in stallen, houten barakken of op zolders. We maakten er het beste van. Zo bouwden we bedden van omgezaagde bomen en zeilen.

Met 600 soldaten zaten we hier in Dessel en Retie. Meestal was het hier een gezellige boel maar sommige soldaten verveelden zich en haalden kattenkwaad uit. Zo gingen wij 's nachts stiekem op de trompet blazen zodat iedereen wakker werd en dacht dat we werden aangevallen.

Om ons te beschermen tegen bombardementen, groeven we loopgraven en schuilputten. Uren en dagen moest ik zand weggraven; ik voelde mij net een mol.

Als je goed kijkt, zal je vandaag nog zien hoe goed wij hebben gegraven! Hier, bij de eerste restanten, zie je voornamelijk de resten van schuilputten en de gangen ernaartoe.

Deze foto werd genomen in Schilde (Antwerpen) en toont hoe soldaten loopgraven aan het uitgraven zijn. In Dessel werden op dezelfde manier loopgraven uitgegraven.
Gids Dries vertelt je meer over de loopgraven in Dessel. Scan bovenstaande foto met de ErfgoedApp om het fragment te bekijken.
(Archief Team Redoute de Schilde)

Mocht jij dagen aan een stuk hetzelfde moeten eten, wat zou jij dan in je gamel wensen? Schrijf het op of teken het in je boekje.

✕ OPDRACHT 3

GEHEIME BERICHTEN

Wanneer de ene officier een bericht wou doorgeven aan een andere, dan was dat een moeilijke zaak. Er was geen telefoon of gsm en daarom moest een soldaat de berichten persoonlijk gaan brengen. Maar dat was natuurlijk erg gevaarlijk!

Daarom waren er in de loopgraven en in sommige bunkers duiven voorzien. In een kokertje werd dan het bericht gestopt en dat werd aan de poot van een duif gebonden. De duif vloog weg naar de officieren voor wie het bericht bedoeld was.

Een andere manier om berichten door te geven, bijvoorbeeld 's nachts met een zaklamp, was door middel van morse. Hierbij wordt elk cijfer of elke letter van het alfabet vervangen door een reeks puntjes en strepen.

A	.-	J	.-.-.-	S	...	1	.-.-.-.-
B	---.	K	.-.-	T	-	2	..-.-.-
C	---..	L	.-...-	U	..-	3	...-.-
D	---.	M	--	V	...-	4	-
E	.	N	--.	W	.-.-	5	
F	..-.-	O	---	X	---.-	6	---...
G	---.	P	.-...-	Y	.-.-.-	7	---...
H		Q	---.-	Z	---..	8	---...
I	..	R	.-.	0	-----	9	---...

Kan jij het bericht in het kadertje ontcijferen?

.. - - - - - . -	- -	- - - - - - - - - -

Duitse soldaten steken het kanaal over. De bunker is één van de bunkers in de omgeving van Dessel. (Archief Tim Theunis.)

Duitse soldaten veroverden een bunker en staan klaar om met bootjes de oversteek te maken. Door de hevige gevechten die daar aan vooraf gingen, waren ze erg gefrustreerd. Daarom zouden ze inwoners uit Dessel-Witgoor urenlang gegijzeld houden.

Louis Van Campfort maakte de gijzeling mee. Zijn getuigenis kan je bekijken door bovenstaande foto te scannen met de ErfgoedApp. (Bron: www.bunkergordel.be)

DE BUNKERS

Om de soldaten te helpen de vijand tegen te houden, werden bunkers gebouwd. Zelf zat ik gelukkig niet in een bunker want dat was geen pretje.

Een bunker werd gemaakt van gewapend beton en in de winter was het er erg koud en vochtig. Dit is net alsof je thuis uren in de kelder zou gaan zitten.

De deuren van de bunker werden op slot gedaan en er was geen verluchting. Na enkele uren was de stank van de geweren, lampen en het angstzweet ondraaglijk. Wij hadden een eigen naam voor bunkers: betonnen doodskisten.

Rechts naast de deur zie je dat er een stukje uitgestreken cement is. Dat was de nooduitgang die je met je geweer kon inkloppen als je niet meer via de deur naar buiten kon.

De muren van een bunker zijn wel 1 meter dik, dus je kon niet zomaar hulp roepen als je binnen iets nodig had. Langs beide kanten zijn er openingen waardoor de Maxim mitrailleur kon schieten.

Moest de vijand toch het kanaal kunnen oversteken, dan waren er nog onze soldaten in de loopgraven om ons te beschermen.

**Scan deze foto voor
meer uitleg en een kijkje
binnenin de bunker.**

HOE SNEL KAN JE DOOR EEN LOOPGRAAF?

Tijdens deze wandeling kan je op minstens drie plaatsen loopgraven terugvinden. Meer dan 80 jaar na de oorlog is dat eigenlijk best wel bijzonder!

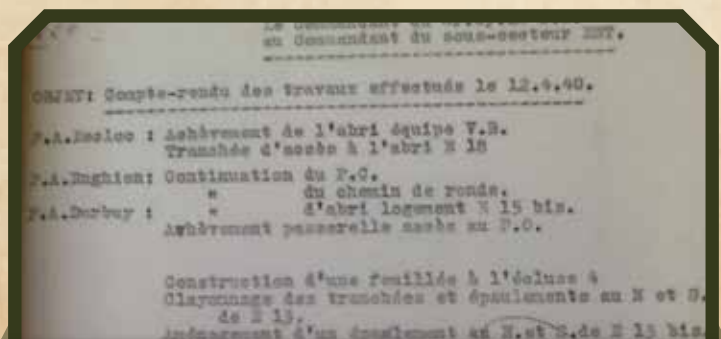
De eerste loopgraven die je hebt gezien waren schuilplaatsen. De tweede reeks, vlak aan het kanaal, is gegraven om van daaruit de vijand te beschieten.

Hier zie je loopgraven die werden gebruikt om veilig weg te geraken. Ze werden uitgegraven vanaf het kanaal tot aan achtergelegen plaatsen of tot aan houten slaapbarakken. Die werden ongeveer 100 meter achter de bunkers door de soldaten gebouwd. Zo waren ze nooit te ver weg als er een alarm werd gegeven.

Een klein stukje van de loopgraaf werd opnieuw opgebouwd. Nu kan je dus beleven hoe het moet zijn geweest om zo snel mogelijk weg te geraken.

Daag mekaar uit en test wie van jullie het snelst doorheen het opgebouwde stuk loopgraaf kan lopen. Stel je voor dat het nacht is, zou je het ook geblinddoekt kunnen?

X OPDRACHT 5

Elk bevel werd zorgvuldig op papier gezet en bijgehouden. Zo weten wij dat deze loopgraaf op 12 april 1940 werd uitgegraven.

(Archief: militair archief van Evere, 18de I.R.)

EEN FRAGMENT UIT MIJN DAGBOEK

Tip: lees het dagboek nabij het noodsas. Het is op deze plaats dat het Duitse leger de oversteek kon maken.

10 MEI 1940

Vandaag kreeg ik het bevel de bruggen aan het kanaal op te blazen. De ravage was enorm en de knal was zo luid dat de vensters van huizen in het centrum van Dessel kapotsprongen.

11 MEI 1940

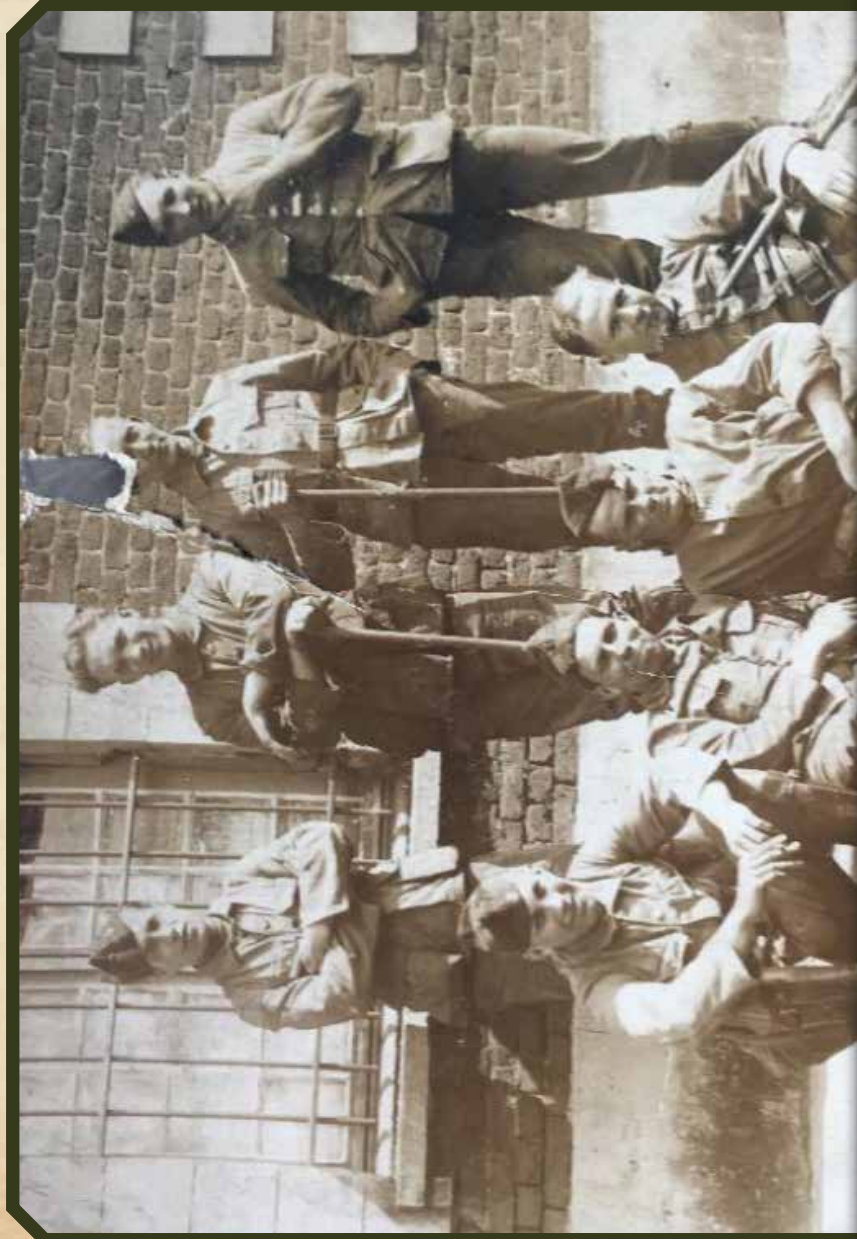
Bij zonsondergang moesten we met de fiets naar Lier vertrekken, een tocht van wel 50 km. Van alle kanten was er gevaar want ik had geen landkaart meegekregen en ik moest mijn weg zelf zoeken. Bovendien waren er veel vijandelijke vliegtuigen in de lucht die regelmatig op ons en de vluchtende mensen schoten.

Ik kan niet zeggen hoeveel mensen ik zag vluchten. Op hun fietsen en karren vervoerden ze alles wat ze van thuis konden meenemen. Sommigen droegen metalen kokers met daarin een gasmasker, mensen waren immers bang dat de Duitsers opnieuw gas zouden gebruiken. Daarom had de overheid gasmaskers aan de bevolking uitgedeeld. Ik zag een gezin waarvan de kinderen de kookpotten moesten dragen.

In de stroom van vluchtelingen raakte ik verschillende kameraden kwijt. Onderweg naar Lier kwam ik in een vuurgevecht terecht en schoot ik een soldaat neer; iets wat mij de rest van mijn leven zou bijblijven.

Na 3 dagen en 4 nachten vechten, kon het Duitse leger het kanaal ter hoogte van Dessel oversteken.

Hier ben ik samen met mijn vrienden. Ik sta helemaal rechts. De foto werd genomen even voordat we naar Dessel werden gestuurd. (Archief familie Furniere.)

OP DE VLUCHT

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd er gifgas als wapen gebruikt. Het gas was erg dodelijk en men was bang dat het ook nu gebruikt zou worden. Daarom werden gasmaskers aan de bevolking uitgedeeld. Maar ook de Belgische militairen hadden een tas met daarin een gasmasker bij zich.

*Dit huis in het centrum van Dessel werd volledig vernield.
(Archief Heemkundige Kring De Griffioen.)*

Voor deze opdracht krijg je maximum 2 minuten tijd!
Als jij zou moeten vluchten voor oorlogsgeweld,
waar zou je dan naartoe vluchten? Je mag maar 5
voorwerpen meenemen.

Wat zou je zeker meenemen? Schrijf het op of teken het.

X OPDRACHT 6

Waar vandaag de voetgangersbrug tussen Dessel en Retie staat, werd op 13 mei 1940 een houten brug door Gilbert en zijn strijdmakkers opgeblazen.
(Archief Dries Majewski.)

NOOIT MEER OORLOG

Nu we aan het einde van de wandeling zijn, moet je eens naar het gedenkteken gaan kijken. Het beeld heeft een speciale betekenis. Zo wil het hoofd ons vertellen dat iedereen lijdt tijdens een oorlog en dat we dat nooit mogen vergeten. Het is een oproep om steeds te proberen de vrede te bewaren.

Er is speciaal een gedicht geschreven om die boodschap nog duidelijker te maken. Vraag maar eens aan je begeleiders wat zij van het gedicht vinden.

Tot slot willen wij je vragen om hieronder een vredeswens te schrijven. De mooiste wens worden in de Sas4-Toren getoond. Vergeet het briefje niet aan de torenwachter af te geven of in de brievenbus te steken.

X OPDRACHT 7

Mijn naam:.....

Mijn vredeswens:.....

.....

.....

.....

.....

BUNKERWANDELING EN EXTRA INFORMATIE

Wil je meer weten over de geschiedenis van de loopgraven en de bunkers? Ben je benieuwd hoe een bunker er langs binnen uitziet? Boek dan een rondleiding met een erkende gids en beleef de meidagen van 1940 zoals ze zich in onze regio afspeelden.

- Voor reservaties: www.toerisme.gemeentemol.be en www.molsegidsenkring.be
- In de bibliotheek van de gemeente Dessel kan je het boek "Vergeten Monolieten" over de strijd aan de bunkers terugvinden.
- Op de website - www.battleforthe locks.be - staat extra informatie over onze regio tijdens de Tweede Wereldoorlog.
- Voor leerkrachten is er een brochure met achtergrondinformatie uitgewerkt. Deze kan je gratis aanvragen via: toerisme@dessel.be

DEZE UITGAVE KWAM TOT STAND DOOR

Paul Vincent (leerkracht)

Dries Majewski (gids - auteur)

Jo Kuypers (gemeente Dessel)

Thomas Ceusters (Erfgoeddienst K.ERF)

MET DANK AAN

De familie Furniere, Nik Engelen, Tisse Geukens, Maite Theuwis, Tim Theunis, Niko Van Kerckhoven, Rudi Hertogs, Luc Van de Sijpe, Bram Dierckx, Heemkundige Kring De Griffioen Dessel, Wim Govers, Stef Vandycke, Gil Geerings, Molse Gidsenkring, Verbroedering Vaderlandslievende Groeperingen Mol, Jean Rijlant, Tom Oliviers.

BRONNEN

BRUSSEL, DGHR Evere, Militaire personeelsdossiers.

MAJEWSKI, D., Vergeten monolieten, Mol, 2014

Persoonlijk archief van de familie Furniere

www.battleforthelocks.be

www.bunkergordel.be

www.remotesensing.vlaanderen.be

Archief Heemkundige Kring De Griffioen Dessel.

Archief Team Redoute de Schilde

PARTNERS

Foto van Gilbert in zijn militair uniform. (Archief familie Furniere.)